

Nr 73

Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret; given Stockholms slott den 26 februari 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa markförvärv under försvarets fastighetsfond. För markförvärv äskas för nästa budgetår under försvarets fastighetsfond sammanlagt 9,2 miljoner kronor, varav 6,6, 0,2, 1,2 och 1,2 miljoner kronor under respektive arméns, marinens, flygvapnets och befästningars delfonder.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1960.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, af GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och såvitt avser punkten 3 jämväl med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, fråga angående vissa markförvärv för försvaret och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för vissa markförvärv under arméns, marinens, flygvapnets och befästningars delfonder av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1960/61 beräkna investeringsanslag av respektive 6 600 000 kronor, 200 000 kronor, 1 200 000 kronor och 1 200 000 kronor. Vid anmälan av dessa anslagsfrågor anförde jag, att ytterligare utredningar var erforderliga innan slutlig ställning kunde tagas till vissa föreslagna markförvärv och att jag hade för avsikt att senare under riksdagen anmäla dessa ärenden.

Sedan utredningarna numera slutförts, upptager jag i det följande frågor om anslag till markförvärv för försvaret.

Medelsbehovet för nästa budgetår för de markförvärv som här anmäles uppgår till sammanlagt 9 200 000 kronor.

Några detaljerade kostnadsberäkningar för de olika förvärven har jag icke angivit i det följande. Närmare upplysningar i fråga om kostnaderna torde få inhämtas genom de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Försvarets fastighetsfond

Arméns delfond

[1] **Vissa markförvärv för armén.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (bil. 26, punkt 12) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för armén beräkna ett investeringsanslag av 6 600 000 kronor.

Övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan m.m.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1959:115 angående vissa markförvärv för försvaret har riksdagen beslutat, att ett övnings- och skjutfält skall anskaffas för infanteriskjutskolan samt för de till Linköping och Norrköping förlagda förbanden genom utvidgning av Prästtomta skjutfält. För vissa markförvärv för armén har riksdagen efter förslag i förenämnda proposition för budgetåret 1959/60 anvisat sammanlagt 5 200 000 kronor, varav ett belopp av 3 500 000 kronor avsetts för påbörjande av en första etapp av anskaffningen av ifrågavarande fält.

Det nya övnings- och skjutfältet avses skola omfatta, förutom det nuvarande Prästtomtafältet om cirka 800 hektar, ett område om cirka 5 200 hektar, varav cirka 2 600 hektar ingår i Gullbergs kronopark och cirka 2 600 hektar utgöres av mark i enskild ägo. Kostnaderna för anordnandet av ifrågavarande fält har enligt förenämnda proposition beräknats till cirka 20 miljoner kronor, avsedda att fördelas på fyra budgetår. Av den beräknade totalkostnaden avses huvuddelen — cirka 12 miljoner kronor — för förvärv av mark och byggnader i enskild ägo, däri inbegripet ersättningar till arrendatorer, intrångsersättningar m.m. Återstoden hänför sig till kostnader för omläggning av allmän väg, anläggande av vägar m.m. inom fältet, anordnande av läger m.m., uppförande av ersättningsbyggnader för skogsarbetarbstäder, som måste utrymmas, samt iordningställande av utbildningsanordningar m.m.

Fortifikationsförvaltningen hemställer i skrivelse den 21 augusti 1959 att för anskaffande av övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan för nästa budgetår under anslaget till markförvärv för armén beräknas ett belopp av 6 100 000 kronor. Härav avses 5 000 000 kronor för markinlösen m.m., 800 000 kronor för omläggning av allmän väg (väg nr 1120) och 300 000 kronor för uppförande av ersättningsbyggnader för vissa skogsarbetarbstäder, som icke längre kan nyttjas på befintlig plats.

Oförutsedda utgifter

Under senare år har som regel särskilda medel beräknats för att möta oförutsedda utgifter i samband med markförvärv. I de fall där expropriation måste tillgripas kan det inträffa att den fastställda expropriationsersättningen överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Dessutom kan prisstegringar inträffa under den ofta ganska långa tid som förflyter innan förvärvet kan genomföras. Genom att särskilda medel anvisats för att möta oförutsedda utgifter har det i många fall blivit möjligt att undvika särskilda framställningar till riksdagen för att täcka sådana kostnadsökningar.

De för oförutsedda utgifter anvisade medlen har vidare utnyttjats för att bestrida kostnader för smärre kompletteringar av fastighetsbeståndet.

Denna anordning har visat sig mycket värdefull. Bland annat har det varit möjligt att genomföra önskvärda mindre markförvärv vid tillfällen, då ett snabbt beslut kunnat medföra ekonomiskt fördelaktiga inköp, t. ex. då en fastighet utbjudits till försäljning genom mäklare eller på auktion.

Det förekommer numera ofta att städer och andra tätorter, som har svårt att erhålla lämplig mark för sin expansion, ställer krav på att få förvärva mark från militära övningsfält och kasernområden för bostadsbebyggelse eller annat ändamål. För att kunna tillgodose dylika önskemål är det i allmänhet erforderligt att annan mark inköpes som kompensation för den mark som måste avstås. För att utan tidsutdräkt kunna genomföra dylika kompensationsförvärv bör särskilda medel stå till förfogande (jfr prop. 1955: 185, s. 4; SU 130; rskr. 302).

Fortifikationsförvaltningen hemställer i skrivelse den 21 augusti 1959, att även för nästa budgetår medel för att möta oförutsedda utgifter av här angivet slag beräknas under anslagen till markförvärv under arméns, marinens, flygvapnets och befästningars delfonder.

Departementschefen

Riksdagen fattade 1959 beslut om anskaffning av ett övnings- och skjutfält för infanteriskjutskolan samt för de till Linköping och Norrköping förlagda förbanden genom utvidgning av Prästtomta skjutfält. Totalkostnaden för markförvärv samt för utförande av erforderliga anordningar på fältet m. m. beräknades i proposition 1959: 115 till cirka 20 miljoner kronor, vilket belopp skulle fördelas på fyra budgetår. För påbörjande av anskaffningen anvisade 1959 års riksdag 3,5 miljoner kronor under förevarande anslag.

Jag föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 6 600 000 kronor, varav 6 100 000 kronor avses för bestridande av kostnaderna för den fortsatta anskaffningen av förenämnda övnings- och skjutfält och 500 000 kronor för oförutsedda utgifter för markförvärv för armén. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma hur dessa medel skall disponeras.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för armén* för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 6 600 000 kronor.

Marinens delfond

[2] **Vissa markförvärv för marinen.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 26, p. 18) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Vissa markförvärv för marinen* för budgetåret 1960/61 beräkna ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Fortifikationsförvaltningen hemställer i skrivelse den 21 augusti 1959, att för nästa budgetår måtte anvisas 540 000 kronor för förvärv av mark för anordnande av provskjutningsplats vid Torhamns udde samt, såsom förut anförts (jfr s. 3), för oförutsedda utgifter för markförvärv för marinen.

Departementschefen

Jag föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 200 000 kronor, vilka medel torde få användas för oförutsedda utgifter för markförvärv för marinen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma hur dessa medel skall disponeras.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Vissa markförvärv för marinen* för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 kronor.

Flygvapnets delfond

[3] **Vissa markförvärv för flygvapnet.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 26, punkt 24) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Vissa markförvärv för flygvapnet* för budgetåret 1960/61 beräkna ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Markförvärv för flygfältsarbeten m.m.

I skrivelse den 13 augusti 1959 har *flygförvaltningen* för nästa budgetår anmält ett medelsbehov av 2 300 000 kronor för markförvärv för flygfältsarbeten och 600 000 kronor för markförvärv för bomb- och skjutplatser eller tillhoppa 2 900 000 kronor.

Oförutsedda utgifter

Såsom förut anförts (jfr s. 3) hemställer *fortifikationsförvaltningen*, att under anslaget beräknas medel även för oförutsedda utgifter.

Departementschefen

Jag föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 1 200 000 kronor. Anslaget erfordras för utvidgning av två befintliga flygfält samt för anläggande av en flygbas. Medel erfordras vidare för markförvärv för anordnande av spridda uppställningsplatser samt för anordnande av ett övningsområde för robotvapen i Norrland. Slutligen erfordras medel för oförutsedda utgifter för markförvärv för flygvapnet.

I detta sammanhang vill jag lämna vissa ytterligare upplysningar rörande anordnandet av förenämnda övningsområde för robotvapen.

Flygförvaltningen har hittills bedrivit försök och prov med färdigställda prototyper av robotar vid en försöksplats i Karlsborg och en plats på upplandskusten. Därjämte har vissa försök utförts i Norrland, sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 23 april 1954 medgivit att ett cirkelrunt område med centrum cirka 40 kilometer väst-sydväst Jokkmokks kyrkby och med en radie av cirka 13 kilometer finge disponeras för ändamålet. Ifrågavarande område utgöres av en skjutplats med tillhörande målområde och är beläget huvudsakligen inom Pärkans kronopark och väster därom varande kronoöverloppsmark. För dispositionen av området, som endast skulle tagas i anspråk för militär verksamhet under kortare perioder av året, gäller enligt förenämnda beslut vissa av länsstyrelsen i Norrbottens län och domänstyrelsen uppställda villkor.

I skrivelse den 4 mars 1959 har flygförvaltningen, efter samråd med, bland andra, domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, anfört, att utvecklingen av robotmaterielen nått ett stadium, då försöks- och provskjutningsverksamheten måste intensifieras och bedrivs i mera avancerade former än som är möjligt från Karlsborg och upplandskusten. Förvaltningen har därför låtit verkställa ingående undersökningar i syfte att finna ett på längre sikt fullt ändamålsenligt provskjutningsområde, lämpat även för övningar med förband. Ett dylikt område måste vara stort, ej inrymma bebodda platser med fast bebyggelse samt ligga i närheten av ett flygfält för start med radiostyrda målflygplan. Dessa allmänna fordringar jämte vissa andra betydelsefulla villkor har i huvudsak visat sig kunna uppfyllas endast inom en räjong nordväst Älvsbyn mellan Pite och Lule älvar i Norrbottens län. Inom denna räjong har detaljerade rekognosceringar utförts, vilka resulterat i förslag till ett övningsområde — inklusive riskzoner — som i sin helhet är omkring 7 mil långt och 3 mil brett och omfattar huvuddelen av det i Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 23 april 1954 avsedda området.

Den totala arealen av det planerade övningsområdet uppgår till cirka 165 000 hektar, varav cirka 110 000 hektar utgöres av kronopark, cirka 50 000 hektar av kronoöverloppsmark och cirka 5 700 hektar av mark i enskild eller bolags ägo. Området består till största delen av ödemark. Odlingsgränsen går i huvudsakligen nord-sydlig riktning genom områdets sydöstra del och endast mindre delar ligger nedanför skogsodlingsgränsen. Området har ur skogsavverkningssynpunkt ringa betydelse. Jakt och fiske bedrivs endast i mindre omfattning. Den fast bosatta befolkningen inom området uppgår till 10 personer. Området utgöres i sin helhet av renbetesland. De lapska rättigheterna inom området begagnas av den inom området belägna Udtja skogslappby samt av två utom området belägna fjälllappbyar. Udtjalapparna, som uppgår till cirka 30 personer, uppehåller sig med sina familjer i områdets centrum från april till december. Fjälllapparna passerar området under flyttningarna till och från sommarvis-

tena. Vägförbindelserna till och inom området är fåtaliga. Befintliga vägar inom området är revirvägar utom en väg, som utbyggts av flygförvaltningen.

I ärendet har yttranden avgivits av försvarets fastighetsnämnd, kammarkollegiet, länsstyrelsen i Norrbottens län efter hörande av berörda kommuner, Svenska Naturskyddsföreningen samt Nordiska Museet och landsantikvarien i Norrbottens län.

Länsstyrelsen förklarar sig vara mycket betänksam mot den begärda markupplåtelsen men vill, under uttrycklig förutsättning att icke annorstädes i landet finnes ett område där skadeverkningarna skulle bli mindre kännbara, icke motsätta sig bifall till flygförvaltningens förslag.

Svenska Naturskyddsföreningen framhåller, att den skada som kan komma att orsakas på områdets natur och naturförhållanden synes bli förhållandevis ringa samt att övningsområdet i den planerade omfattningen knappast kan anses beröra något ur naturskyddssynpunkt särskilt värdefullt område.

Fastighetsnämnden förklarar, att nämnden anser det uppenbart att av de områden som flygförvaltningen närmare undersökt i anspråktagande av nu ifrågavarande område kommer att föranleda de avgjort minsta olägenheterna. Nämnden, som icke funnit anledning ifrågasätta sökandet efter alternativa områden, tillstyrker för sin del den föreslagna förläggningen av övningsplatsen.

Kammarkollegiet framhåller, att de med områdets disposition såsom övningsområde för robotvapen förenade olägenheterna i betraktande av områdets storlek är så förhållandevis små, att det är försvarligt att icke utöver vad som skett söka efter alternativ.

Ett övningsområde av den storlek och karaktär, varom här är fråga, kan endast förläggas till ödemarksområden i det inre av Norrland. Av närmare undersökta områden medför det föreslagna området ur olika synpunkter de minsta olägenheterna, vartill kommer att inom området redan finnes en försöksplats för robotvapenprov, som sedan år 1954 disponeras av flygförvaltningen. I likhet med fastighetsnämnden och kammarkollegiet anser jag det icke erforderligt att söka efter alternativ till det föreslagna övningsområdet. Jag räknar därför med att nu ifrågavarande övningsområde förlägges till den föreslagna räjongen mellan Pite och Lule älvar.

Huvuddelen av den i övningsområdet ingående marken utgöres av kronomark. Beträffande den del av marken, som utgöres av kronomark, ankommer det på Kungl. Maj:t att besluta rörande markens utnyttjande för övningsändamål. Lämpligen synes böra uppdragas åt flygförvaltningen, domänstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län att närmare reglera förhållandet. Jag förutsätter härvid att de civila intressena tillgodoses så långt detta är praktiskt möjligt. Marken i enskild ägo, som omfattar omkring 5 700 hektar, bör förvärfvas av kronan. Genom flygförvaltningens för-

sorg har marken värderats. Värdet belöper sig enligt värderingsutlåtandet till 425 000 kronor. Av marken tillhör omkring hälften ett bolag medan återstoden är fördelad på åtta fastigheter, varav två är bebodda året om och en endast sommartid. Lapparnas sommarvisten vid Udtja förutsättes få vara kvar och utnyttjas i stort sett som hittills. För att Udtjalapparna icke skall bli lidande på grund av skjutverksamheten inom området måste vissa åtgärder vidtagas. Sålunda måste en väg byggas för att möjliggöra utrymning av Udtja by under skjutning. För att underlätta lapparnas arbete bör vidare ett renstängsel byggas. Kostnaderna för vägen har genom fortifikationsförvaltningens försorg beräknats till 920 000 kronor. Kostnaderna för byggandet av ett renstängsel med en sammanlagd längd av 8 mil har beräknats till 440 000 kronor. De beräknade kostnaderna för iordningställande av övningsområdet uppgår således, bortsett från övningsanordningar, till 425 000 kronor för markförvärv, 920 000 kronor för vägbygge och 440 000 kronor för renstängsel eller tillhoppa 1 785 000 kronor. Härtill kommer vissa kostnader för avlösning av fiske- och jakträttigheter m. m. Kostnaderna för markförvärv bör bestridas från nu ifrågavarande anslag, medan kostnaderna för vägbygge och renstängsel bör bestridas från anslaget till vissa flygfältsarbeten m. m.

Länsstyrelsen uppställer i sitt yttrande som villkor för den ifrågasatta markupplåtelsen bland annat att till statens lappfond skall erläggas en engångsersättning av 125 000 kronor för minskade arrendeintäkter av jakt och fiske. Länsstyrelsen räknar nämligen med att området på längre sikt skulle kunna ge åtminstone 5 000 kronor i arrendeinkomster av olika slag, vilket kapitaliserat efter 4 % motsvarar angivna engångsbelopp. Jag anser det skäligt att lappfonden tillföres ersättning för minskade arrendeinkomster och tillstyrker, att det föreslagna beloppet får utbetalas från den i staten för försvarets fastighetsfond uppförda posten för hyres- och arrendeutgifter m. m. för av fonden förhyrda lokaler och arrenderade markområden.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om hur anslagsmedlen skall fördelas på olika ändamål.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för flygvapnet* för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Befästningars delfond

[4] **Vissa markförvärv för befästningar.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 26, punkt 39) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Vissa markförvärv för befästningar* för budgetåret 1960/61 beräkna ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Markförvärv för vissa till utförande föreslagna befästningsanläggningar

I skrivelse den 21 augusti 1959 föreslår *fortifikationsförvaltningen*, att 1 000 000 kronor anvisas för markförvärv för vissa till utförande föreslagna befästningsanläggningar. I anslutning härtill anför ämbetsverket bland annat följande.

För nästa budgetår behöver mark förvärvas med äganderätt för ett 20-tal befästningsanläggningar. För en del av dessa anläggningar är platsen ännu icke bestämd. Bland annat till följd härav kan i vissa fall storleken av de olika områdena endast ungefärligt beräknas. De erforderliga områdena är emellertid av förhållandevis liten omfattning och arealen beräknas som regel icke överstiga 30 hektar. Det sammanlagda medelsbehovet för ifrågasvarande ändamål har för nästa budgetår beräknats till i runt tal 1 000 000 kronor.

Oförutsedda utgifter

Såsom förut anförts (jfr s. 3) hemställer *fortifikationsförvaltningen*, att under anslaget beräknas medel även för oförutsedda utgifter för markförvärv för befästningar.

Departementschefen

Jag föreslår, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 1 200 000 kronor. Anslaget bör utnyttjas för markförvärv för vissa till utförande föreslagna befästningsanläggningar samt för oförutsedda utgifter för markförvärv för befästningar. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om hur anslagsmedlen skall disponeras för olika objekt.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Vissa markförvärv för befästningar* för budgetåret
1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Hanström
